

VYTIS VALATKA

Vilniaus Gedimino technikos universitetas

KŪRYBINIŲ KOMUNIKACIJŲ IR MEDIJŲ KULTŪROS SĄVEIKOS: VIZUALUMO TARPKULTŪRINIAI KONTEKSTAI

Interactions between Creative Communications
and Mediated Culture: Intercultural Interactions of Visuality

SUMMARY

From 2009 to 2013 the scientists of Department of Philosophy and Political Sciences of Vilnius Gediminas Technical University were performing the qualitative scientific work under the general theme "Interactions between Creative Communications and Mediated Culture". This theme was analysed within actual contexts of contemporary world. According to these contexts the main sub-themes were distinguished, namely, intercultural interactions of visuality; images, visions and identities in mediated culture; interactions between creativity and image; links and interactions among visuality, politics and ideology; individual, nation and society within mediated culture. The field of the first sub-theme included investigations of methodological approaches to intercultural interactions of visuality; the intercultural and intercivilizational links and interactions of visuality; the links and interactions among visuality, cultural regionalistics and new media. This article presents, analyzes and summarizes the results of above mentioned investigations.

SANTRAUKA

Vilniaus Gedimino technikos universiteto Filosofijos ir politologijos katedros mokslininkai 2009–2013 m. vykdė kvalifikacinį mokslo darbą tema „Kūrybinių komunikacijų ir medijų kultūros sąveikos“. Ši bendroji tema analizuota aktualiuose šiuolaikinio pasaulio kontekstuose, pagal kuriuos buvo išskirtos jos potemės. Tai vizualumo tarpkultūrinės sąveikos; vaizdiniai ir tapatumai medijuotoje kultūroje; kūrybos ir vaizdo sąveika; vizualumas, politika ir ideologija; individas, tauta ir visuomenė medijų kultūroje. Pirmosios potemės pagrindu tyrinėtos vizualumo tarpkultūrinių sąveikų metodologinės prieigos; tarpkultūrinės ir tarpcivilizacinės vizualumo sąsajos bei sąveikos; vizualumo, kultūrinės regionalistikos ir naujųjų medijų sąveikos ir sąsajos. Šiame straipsnyje kaip tik ir pristatomi, analizuojami bei apibendrinami minėtų tyrinėjimų rezultatai.

RAKTAŽODŽIAI: vizualumas, tarpkultūriniai kontekstai, komunikacija, medijos, kultūrinė regionalistika.

KEY WORDS: visuality, intercultural contexts, communication, media, cultural regionalistics.

IVADAS: KŪRYBINIŲ KOMUNIKACIJŲ IR INDUSTRIJŲ KONTEKSTAI

Kūrybinių komunikacijų ir industrijų globalizacija šiuolaikinėje visuomenėje ir kultūroje vis labiau įtvirtina naujas medijas ir jų diskursus. Neišvengiamai vyksta šių medijų ir jų tarpkultūrinių diskursų vizualizacija, ideologizacija, politizacija. Kita vertus, ir pačios minėtos medijos, ir diskursai tampa vizualizacijos ir ideologizacijos priemonėmis ir strategijomis. Kūrybinių industrijų raida yra susijusi su informacinių technologijų pažanga ir su kultūros pritaikymu ir panaudojimu skaitmeninėms technologijoms. Tai formuoja įtakingą medijų kultūrą – kultūros komunikacija tampa vyraujančiu socialiniu reiškiniu.

Kultūrinių industrijų, kūrybinių komunikacijų, naujųjų medijų sąveika ir poveikis lokaliajai ir globaliajai kultūrai, kurioje turbūt svarbiausią vietą užima vizualumo plotmė, bei šios kultūros transformacijos, pereinant nuo verbalinės mediacijos prie interaktyvių audiovizualinių reprezentacijų įvairovės, yra vienas aktualiausių iššūkių šiuolaikiams humanitariniams ir socialiniams mokslams. Svarbu ištirti ne tik naujas komunikacijos formas, bet ir tai, kaip naujosios medijos panaudoja klasikinės komunikacijos modelius tarpkultūrinėje aplinkoje. Visi minėti klausimai turi būti nagrinėjami aktualiuose šiuolaikinio

pasaulio kontekstuose. Šie kontekstai – tai vizualumo tarpkultūrinės sąveikos; vaizdiniai ir tapatumai medijuotoje visuomenėje; kūrybos, kūrybiškumo, vaizdo ir įvaizdinimo sąsajos bei sąveikos; vizualumo, politikos ir ideologijos santykiai medijų kultūroje ir galiausiai individo, tautos, ir visuomenės santykiai bei jų transformacijos medijuotoje tarpkultūrinėje erdvėje. Iškeltiems tikslams įgyvendinti būtina peržiūrėti bendrošius komunikacijos, medijos, kultūros, kūrybos, vizualumo apibrėžimus siekiant atskleisti minėtų fenomenų specifiką naujoje tarpkultūrinėje ir tarpdisciplininėje aplinkoje.

Vilniaus Gedimino technikos universiteto Filosofijos ir politologijos katedros mokslininkai 2009–2013 m. vykdė kvalifikacinį mokslo darbą tema „Kūrybinių komunikacijų ir medijų kultūros sąveikos“. Šios bendrosios temos potemės visiškai atitiko paminėtus aktualius šiuolaikinio pasaulio kontekstus. Tai vizualumo tarpkultūrinės sąveikos; vaizdiniai ir tapatumai medijuotoje kultūroje; kūrybos ir vaizdo sąveika; vizualumas, politika ir ideologija; individas, tauta ir visuomenė medijų kultūroje. Šiame straipsnyje analizuojami ir apibendrinami pirmosios potemės pagrindu atliktų tyrinėjimų rezultatai.

METODOLOGINIŲ PRIEIGŲ PAIEŠKOS: KONTRAFAKTINĖS PRIEŽASTINIO RYŠIO TEORIJOS IR VIZUALINIO POSŪKIO KONCEPCIJA

Norint ištyrinėti vizualumo tarpkultūrinės sąveikas – nustatyti, kokių tarp-

kultūrinių vizualumo sąveikų esama, būtinas sąveikos apibrėžimas arba teori-

ja. Taip pat neįmanoma analizuoti tarpdalykinio vizualumo lauko, kuriame sąveikauja įvairūs vizualumo fenomenai, aspektai, apraiškos ir tokie pat įvairūs visa tai tyrinėjantys diskursai (pvz., fenomenologija ir menotyra), jeigu nėra atsakyta į klausimą, kas yra sąveika.

Atsakymo į šį klausimą ieškojo Vytautas Grenda, siekdamas iširti, kas yra sąveika (ir pirmiausiai priešastinė sąveika). Straipsnyje „Devynių kontrafaktinių priešastingumo teorijų palyginimas pasitelkiant septynis pavyzdžius“⁴¹ jis analizavo, lygino ir vertino per pastarąjį dešimtmetį pasirodžiusias D. Lewiso, J. Y. Halperno ir J. Pearlo kontrafaktines vienetinio priešastinio ryšio (arba priešastinės sąveikos) teorijas.

Vienetinį priešastingumą autorius apibrėžė kaip dviejų konkrečių įvykių priešastinį ryšį². Tuo tarpu „kontrafaktinės vienetinio priešastingumo teorijos yra tokios teorijos, kurios remiasi išvalga, jog jeigu koks nors įvykis *a* yra įvykiu *b* priešastis, tai tada yra teisingas kontrafaktinis sąlyginis teiginys (KST) „jei nebūtų įvykęs *a*, tai nebūtų įvykęs ir *b*“ (jei nebūtų priešasties, nebūtų ir jos padarinio).“⁴³ Šį apibrėžimą galima pailiustruoti pavyzdžiu iš tarpdalykinių vizualumo sąsajų lauko. Jeigu tiesa, kad šiame lauke sąveikauja fenomenologija ir menotyra, tada (*a*) kontrafaktinių teorijų pagrindinės išvalgos požiūriu turi būti įvykę du įvykiai, kurie būtų susiję su fenomenologija ir menotyra; (*b*) turi būti teisingas kontrafaktinis sąlyginis teiginys, tvirtinantis, kad jei nebūtų su fenomenologija susijusio įvykio, tai nebūtų įvykęs ir su menotyra susijęs įvykis. Panašių pavyzdžių galima atrasti ir tarpkultūrinių vizualumo sąsajų erdvėse.

Kita vertus, autorius pabrėžia, kad jei minėtoji išvalga suformuluota be jokių papildomų sąlygų, ji yra klaidinga: „jei įvykį *b* sukėlė kelios pakankamos priežastys, arba jeigu tuo atveju, kai nebūtų įvykęs *a*, įvykį *b* būtų sukėlusį kita, „atsarginė“ priežastis, tada yra klaidinga sakyti, kad jei nebūtų įvykęs *a*, tai nebūtų įvykęs ir *b*.“⁴⁴

Vis dėlto, autoriaus įsitikinimu, kontrafaktinės teorijos nėra iš anksto pasmerktos nesėkmei – pagrindinę šių teorijų išvalgą galima mėginti apginti papildant ją įvairiomis sąlygomis, kurios ir yra nagrinėjamos straipsnyje. Autorius teigia, kad jo aprašomi bandymai tiksliai suformuluoti tokias sąlygas kol kas nebuvo sėkmingi: dauguma jo lyginamų teorijų intuityviai panašius pavyzdžius nagrinėja skirtingai ir tokiu būdu „primeta perskyras, kurių būtines priešastingumo sampratos požiūriu ne tik nėra, bet ir neturėtų būti.“⁴⁵

Tačiau galima teigti, kad straipsnyje atlikti palyginimai gali būti laikomi reikšmingu įnašu – žingsniais vienetinio priešastingumo teorijos link. Tokios teorijos kūrimas yra „svarbus uždavinys ne tik dėl to, kad ji būtina norint geriau suprasti ontologinį vienetinio priešastingumo ir tipų lygmens priešastingumo santykį⁶, bet ir dėl to, kad ji gali būti pasitelkiama analizuojant priešastinio paaiškinimo, atsakomybės, stebėjimo ir kitas priešastines sąvokas“⁴⁷, taip pat gilinantis į tarpkultūrines vizualumo sąveikas.

Šių sąveikų tyrimo metodologines prielaidas bandė apčiuopti ir Kęstutis Kirtiklis. Jis šių prielaidų pirmiausia ieškojo Vilemo Flusserio medijų istoriosofijoje ir būtent vadinamojo vizualinio posūkio koncepcijoje. K. Kirtiklis akcentavo vieną esminių minėtos istoriosofijos pozicijų, jog

nemedijuota kultūra tiesiog neegzistuoja ir niekada neegzistavo: „remdamasis prielaida, jog medijos turi lemiamos reikšmės kultūros pobūdžiui, pasaulio kultūrą ir jos raidą Flusseris regi kaip medijų poveikio mąstymui, o per mąstymą ir viskam kitkam, istoriją.“⁸ Tad Flusserio manymu, bet kuris kultūros lūžis, arba posūkis, tėra perėjimas nuo vienu medijų dominavimo kultūroje prie kitų. Štai ir vizualinis posūkis – paskutinis pasaulinės kultūros istorijoje – yra ne kas kita kaip perėjimas nuo rašto medijų prie skaitmeninio vaizdinio medijų. Tokio skaitmeninio vaizdinio negalima aprašyti ar įsivaizduoti, tačiau jį galima apskaičiuoti⁹.

Tad fluseriškojo vizualinio posūchio vieta nekelia abejonių: „vizualinis posūkis vyksta kultūrinėje tikrovėje“¹⁰. Kita vertus, K. Kirtiklio manymu, šiam posūkiui aptikti ir analizuoti pasirinktas metodas, kuris yra pernelyg selektyvus ir kuris nėra empirinis. Priešingai populiariam įsitikinimui, tai nėra joks naujas hu-

manitarinių–socialinių mokslų metodas. Paties autoriaus žodžiais sakant, „tai spekuliatyvus dialektinis metodas, perimtas iš klasikinės istorijos filosofijos.“¹¹ Vienintelė naujovė – šio metodo požiūriu istorijos tikslas suprantamas ne kaip Absolučios Dvasios savižina, beklasės visuomenės sukūrimas ar pan., o kaip medijų laisvė ir gebėjimas kurti patį pasaulį per skaitmeninius vaizdinius. Tad autoriaus įsitikinimu, „Flusserio medijų teorija nelaikytina nauja originalia koncepcija, veikiau – klasikinės istorijos filosofijos sudartinimu, jos metodologijos ir metodų pritaikymu tirti nūdienę sociokultūrinę tikrovę.“¹² Ar tokia metodika tinkama šios tikrovės fenomenų (tarp jų – ir vizualumo tarpkultūrinių sąsajų) tyrimui? Autorius į šį klausimą neatsako. Vis dėlto žinant apie klasikinės istorijos filosofijos sėkmes ir nesėkmes, turbūt galima nuspėti bent jau labai atsargų jo požiūrį į šios metodikos taikymą, kurios universalizacija taip patiktų pačiam Flusseriui.

TARPKULTŪRINĖS IR TARPCIVILIZACINĖS VIZUALUMO SĄVEIKOS

V. Grenda ir K. Kirtiklis daugiausia dėmesio sutelkė tarpkultūrinių vizualumo sąveikų metodologinėms priegoms tirti. Agnieška Juzefovič dėmesį nukreipė į minėtųjų sąveikų turinį ir jo tarpcivilizacinį kontekstą. Pirmasis jos tyrimų objektas – daoistinė sąmonė. Ji nagrinėjama iš tarpkultūrinės bei tarpcivilizacinės sąveikos perspektyvų: išryškunami skirtumai ir panašumai tarp daoistinės bei vakarietiškos sąmonių sampratų. Sąmonės problematika vizualizuojama neveikimo ir savaimingumo modusų, kasdienės ir kontemplytiosios (t. y., pa-

skendusios meditacijoje) sąmonės kontekstuose. Pasak autorės, „daoizme nušvitusi sąmonė suvokiama kaip kasdienė sąmonė, kurią kiekvienas žmogus jau turi savyje ir gali aptikti išgryninus sąmonę nuo ją teršiančių minčių, baimių, troškimų.“¹³ Kita vertus, atrandamas tam tikras tarpcivilizacinis panašumas tarp daoizmo ir Vakarų fenomenologinės filosofijos pateikiamų sąmonės vizijų. Šis bendras vardiklis atsiskleidžia per fenomenologinį grynosios sąmonės (arba, grynojo „aš“) vaizdinį: „meditatyvi, išgryninta daoistų sąmonė traukė Vakarų fenome-

nologų dėmesį ir atsispindėjo fenomenologinėje redukcijoje – jos tikslas suskliausti „aš“ rišančius saitus ir pasiekti gryną fenomeną.¹⁴ Tad daoistus ir fenomenologus susieja sąmonės kaip išgryninto „aš“ vizualizacija – „pašalinių minčių, troškimų neblaškoma tuščia, tarytum išgryninta sąmonė, kurioje suskliaudžiamos antraeilės detalės ir visas dėmesys sutelkiamas į tai, kas svarbiausia.“¹⁵

Rytų ir Vakarų kultūrų sandūras ir sąsajas vizualumo kontekste A. Juzefovič analizavo ir pranešime „Heideggeris ir tuštuma“, skaitytame mokslinėje konferencijoje „Egzistencializmo ir fundamentinės ontologijos aktualumas“, kuri vyko Lietuvos literatūros ir tautosakos institute. Šiame pranešime garsaus vokiečių filosofo M. Heideggerio filosofinės ir estetiškos idėjos nagrinėjamos iš tarpkultūrinio dialogo perspektyvų, parodoma svari įtaka, kurią Heideggeriui padarė Rytų Azijos filosofija ir estetika (tai ypač pasakytina apie daoistinę filosofiją ir estetiką). Autorės įsitikinimu, Heideggerio filosofijoje ir estetikoje aptinkama pozityvios tuštumos samprata ir jos vizualizacijos yra artimos kai kurioms Rytų Azijos mąstymo tradicijoms, o jų susiformavimą bent jau iš dalies galėjo paveikti daoistų ir dzenbudistų tekstai. Pranešime plačiai taikoma vizualioji plotmė – žvelgiama, kaip prie tuštumos gali priartinti menas bei įvairios estetiškos pajautos formos. Žvelgdama iš tarpkultūrinio dialogo perspektyvų, autorė tvirtina, kad į dailės kūrinį Heideggeris žvelgia kiek kitu aspektu, negu daugelis Vakarų filosofų, tuo vėl priartėdamas prie Rytų kultūros požiūrio. Mat Vakarų filosofai ir estetikai meno kūrinio problematiką buvo

linkę redukuoti į estetinio patyrimo klausimus. O Heideggeris skverbiasi prie meno kūrinio ištakų ir grindžia prielaidą, kad ne tik menininkas yra meno kūrinio šaltinis, bet pats meno kūrinys yra menininko šaltinis. Vizualioji to kūrinio plotmė ir estetiškos jos pagava galinti tapti tramplinu šuoliu į pozityviosios tuštumos karaliją.

Straipsnyje „Teksto ir vaizdo flirtas dailėje (filosofinė interpretacija)“¹⁶ analizuojama problema, susilaukusi išskirtinio dėmesio XX a. kultūros tyrinėtojų, filosofų ir pačių dailininkų terpėje, – vaizdo ir žodžio santykis. Akcentuojant vizualumo aspektą, tyrimo objektu tapo vieno originaliausių ir filosofiškiausių XX a. dailininkų, belgų siurrealistų Rene Magritte'o darbai. Pasak autorės, „būtent šiuose darbuose savitai ir naujoviškai traktuojamas teksto ir žodžio santykis.“¹⁷ Šio savitumo ir naujoviškumo esmė labai paprasta: „ki- taip negu tradicinėse drobėse (kur arba žodžiai būna pavaldūs vaizdams, arba vaizdai – žodžiams), Magritte'o darbuose santykis tarp teksto ir vaizdo nėra hierarchiškas.“¹⁸ Toks teksto ir vaizdo santykis vėliau įsitvirtina ir yra vizualizuojamas, ideologizuojamas, o kartais netgi idealizuojamas postmodernioje kultūroje, teikiančioje pirmenybę ne hierarchinėms – vertikalioms, o horizontalioms struktūroms. Būtent todėl Magritte'o darbai tarsi išpranašauja postmodernaus kultūrinio, tarpkultūrinio bei tarpcivilizacinio vizualumo ir tekstualumo pavidalus ir formas: „Magritte'o paveiksluose regimas žaismingas, daugiaprasmiškas, nepaklūstantis vienareikšmiams apibrėžimams ir hierarchinėms struktūroms teksto ir vaizdo santykis pranašauja santykį tarp daiktų,

jų atvaizdų ir reikšmių, kuris išsivyravo postmodernioje kultūroje.”¹⁹ Panašus žaismingas, neužbaigtas, jokių tekstu ir

vaizdu neišsemiamas, daugiaprasmiškas vaizdo ir teksto santykis dažnai atrandamas ir Rytų mene bei estetikoje.

VIZUALUMAS, KULTŪRINĖ REGIONALISTIKA IR MEDIJOS

A. Juzefovič gilina si į vizualumo formas, pavidalus, turinius, sąsajas ir sąveikas Rytų ir Vakarų kultūrinuose, filosofiniuose ir estetiniuose kontekstuose, o Tomas Kačerauskas detaliam ištiria vizualumo fenomenus kultūrinės regionalistikos pagrindu. Kaip pabrėžia B. Nikiforova, šis tyrimas yra ypač stiprus tuo, kad „jis paremtas ne gryna metafizine analize, ignoruojančia žmogaus būties erdvės ir laiko matmenis, ir ne erdvės bei laiko konstrukcija be dvasinių epochos kolizijų, o egzistencine prieiga, kuri plėtojama konkrečiais kultūros pavidalais.”²⁰ Autoriaus išieities taškas – tikslus tiriamosios erdvės įvaizdinimas: „kultūros regionų tyrimas apeliuoja ne tik ir ne tiek į tam tikrą geografinį istorinį regioną, kaip antai Lietuvos Didžioji Kunigaikštija (LDK), kiek į egzistencijos regionus, individui įgyvendinant savo utopiją, puoselėjamą istorinėje bendrijoje.”²¹ Ši utopija, jos įtikinamumas ir paveikumas neišvaizduojami ir netgi neįmanomi be tam tikrų individualių egzistencinių ir bendrųjų kultūrinių ir istorinių vizijų bei jų sandūrų ir sąveikų. Dėl to kultūrinės regionalistikos diskursas – tai nuolatinis judėjimas plačioje erdvėje tarp įvairių kultūrinių, regioninių, istorinių, egzistencinių ir pan. fenomenų bei jų vizualizacijų. Pasak paties autoriaus, „Tarpiškumas – bene svarbiausia kultūrinės regionalistikos ypatybė, suponuojanti ribų diskursą tiek plačiaja, tiek siaurąja pras-

mėmis. Plačiaja prasme tai leidžia kalbėti apie bendrijos ribas jos individo atžvilgiu, apie individo kūrybos ribas bendrijos aplinkoje, apie utopijos ribas visuomeninio *topoi* atžvilgiu, apie tradicijos ribas naujybės tapimo kontekste, apie individo egzistencinio išėjimo į naują gyvenamąją aplinką ribas, apie vaizdiškumo ribas girdijimo pakraščiuose, galiausiai apie ribų ribas.”²²

Kultūrinėje regionalistikoje autorius daug dėmesio skiria istorinio vaizdijimo fenomenui. Jis čia suprantamas kaip tam tikra medija, arba komunikacijos kanalas. Pasak paties autoriaus, „vienas iš kūrybos komunikacijos kanalų – istorinis vaizdijimas, apimantis tiek bendrijos atmintį, tiek jos kūrybinius siekius.”²³ Šiai medijai – istoriniam vaizdijimui – reikia keletu esminių dalykų: a) istorinė bendrija; b) ją sudarančios skirtingos kartos; c) iš kartos į kartą perduodama istorinė kultūrinė bendrijos tradicija; d) šią tradiciją perduodantys bendrijos herojai²⁴.

Bet kurioje istorinėje bendrijoje vyksta kultūrinis istorinis individo formavimas, o jis visada remiasi vienokiu ar kitokiu protėvių naratyvu – utopija. Šią utopiją kiekviena karta ir jos herojai – individai – turi įgyvendinti iš naujo. Čia ir iškyla tos utopijos vaizdinimo kaip jos komunikacijos kanalo būtinybė. Pasak autoriaus, „pati utopija kiekvienai kartai iškyla kaip vis kitoks vaizdijamas horizontas, verčiantis kitaip žvelgti į protė-

vių siekius, <...> ši vaizdinė komunikacija išplaukia iš istorinės prieigos, kuri tautos herojų verčia keistis vaidmenimis su jos išdaviku.”²⁵ Terminas „išdavikas“ čia nereikėtų suprasti neigiama prasme. Jis reiškia senos utopijos naują įprasminimą, įvaizdinimą ir perdavimą naujoje istorinėje, kultūrinėje bei egzistencinėje situacijoje, kuri tuo pačiu įveda ir tam tikrą tos utopijos išdavimo aspektą. „Išdavimas“ čia taip pat neatskiriamas nuo kūrybiškumo. Autoriaus teigimu, „kiekvienas herojus <...> išduoda bendrijos tradiciją per toli, nutraukdamas horizontalią komunikaciją tarp individų – išduodamos bendrijos narių.”²⁶ Taip per naujojo įvaizdinimo įgalintą istorinės utopijos „išdavimą“ yra išplečiamos bendrijos gyvenamojo regiono ribos – „perduodami pirmtakų priesakus, užtikriname savos bendrijos išėjusių narių gyvumą, kurio kaina – priesakų išdavimas į naują kūrybos regioną, kur jie įgauna kitus pavidalus.”²⁷

Jei istorinis vaizdijimas pats suprantamas kaip medija, egzistencinės individualios patirties kontekste iš kartos į kartą perduodantis ir išduodantis istorinės kultūrinės bendrijos utopiją, iškyla aktualus klausimas, kokia šios medijos sąveika su kitomis medijomis, atliekant minėtą funkciją? Remiantis vienu žymiausių vizualumo tyrinėtojų W. T. Mitchellu²⁸, atsakymo į šį klausimą ieškoma

Vakarų kultūrą ir mąstymą ištikusiai šiaime straipsnyje jau minėto vaizdinio posūkio (*pictorial turn*) kontekste. Kita vertus, autorius originaliai pratęsia J. Bergerio²⁹ mintį, kad vieši vaizdai kaip medijų priklausiniai neišvengiamai veikia bet kokius istorinius vaizdus: „medijos, eksploatuodamos istorines užuominas, veikia mūsų istorinį vaizdijimą.”³⁰ Būtent dėl medijų poveikio individai perutopizuoja ir pervaidzina savo bendrijų istoriją. Kita vertus, „čia iškyla įtampa tarp medijuotų vaizdų globalumo ir tautos istorijos lokalumo.”³¹ Pasak autoriaus, šioje įtampoje slypi dviejų esminių negebų pavojus: „Negeba sufokusuoti vaizdą į tautos istorijos detales – vaizdų išgalėjimo naujosiose medijose bei (iš)kultūrinančių vizualumo strategijų simptomas. Drauge tai atspindi nesugebėjimą (iš)eiti į kitą vizualumo lygmenį: medijuota kultūra visur vienodai vizuali, t. y. behorizontiška.”³² Kita vertus, šių negebų įveikimas leidžia egzistenciškai keisti kultūrinio istorinės bendrijos regiono ribas, sąveikaujant egzistencijos individualumui, tautos istorijos lokalumui ir medijuotų vaizdų globalumui. Taigi istorinis vaizdijimas apima esamos vaizdinės perspektyvos suskaidimą, vaizduojamumo ribų išplėtimą ir išėjimą į kitą vaizdinį lygmenį – kitą egzistencinį bendrijos utopijos matymą, žiūrą, vaizdijimą³³.

IŠVADOS

Vilniaus Gedimino technikos universiteto Filosofijos ir politologijos katedros mokslininkai 2009–2013 m. vykdė kvalifikacinį mokslo darbą tema „Kūrybinių

komunikacijų ir medijų kultūros sąveikos“. Šios bendrosios temos pirmoji potemė – „Vizualumo tarpkultūrinės sąveikos“. Čia analizuotos vizualumo tarp-

kultūrinių sąveikų metodologinės priegios; tarpkultūrinės ir tarpcivilizacinės vizualumo sąsajos bei sąveikos; vizualumo, kultūrinės regionalistikos ir naujų medijų sąveikos ir sąsajos.

Ieškant metodologinių priegiu, analizuotos kontrafaktinės priežastinio ryšio (arba priežastinės sąveikos) teorijos ir vadinamojo vizualinio posūkio kultūroje teorija. Prieita prie išvados, kad kontrafaktinės priežastinio ryšio teorijos gali būti pasitelkiamos gilinantis į tarpkultūrinės vizualumo sąveikas. O vizualinio posūkio teorija nelaikytina nauja metodologine humanitarinių–socialinių mokslų koncepcija. Tai veikiau klasikinės istorijos filosofijos sudabartinimas, jos metodologijos ir metodų pritaikymas tirti nūdienę sociokultūrinę tikrovę.

Nagrinėjant tarpkultūrinės ir tarpcivilizacinės vizualumo sąveikas, analizuotos Rytų ir Vakarų kultūrų, filosofijų, estetikų sandūros bei sąsajos vizualumo kontekste. Prieita prie išvados, kad Rytų doastinę filosofiją, estetiką, meninę kūrybą ir fenomenologinę Vakarų filosofiją bei jos paveiktą estetiką susieja tam tik-

ras bendras vardiklis. Tai sąmonės kaip išgryninto „aš“ vizualizacija – pašalinių minčių, troškimų neblaškoma tuščia, tarytum išgryninta sąmonė, kurioje suskliaudžiamos šalutinės detalės ir visas dėmesys sutelkiamas į tai, kas svarbiausia. Vakarų ir Rytų kultūrų sankirtų ir sąsajų vizualumo plotmėje taip pat ieškoma teksto ir vaizdo, menininko ir meno kūrinio santykių.

Analizuojant vizualumo, kultūrinės regionalistikos ir naujų medijų sąveikas bei sąsajas, susitelkiama ties istorinio vaizdijimo fenomenu. Jis suprantamas kaip medija, komunikacijos kanalas, kuris individualių egzistencijų ir jų sąveikų lauke kūrybiškai pertvarko ir perduoda naujai istorinės bendrijos kartai pamatinę tradicinę tos bendrijos naratyvą – utopiją. Kita vertus, šis istorinis vaizdijimas neišvengiamai vyksta naujų medijų kontekste, kuriame iškyla įtampa tarp medijuotų vaizdų globalumo ir bendrijos istorijos lokalumo. Kūrybiškas šios įtampos įveikimas leidžia egzistenciškai perkelti ir keisti kultūrinio istorinės bendrijos regiono ribas.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Vytautas Grenda, Devynių kontrafaktinių priežastingumo teorijų palyginimas pasitelkiant septynis pavyzdžius. *Problemos* 76, 2009, p. 134–139.
- ² Ten pat, p. 134.
- ³ Ten pat.
- ⁴ Ten pat.
- ⁵ Ten pat, p. 136.
- ⁶ Žr. Vytautas Grenda, Kas yra nehumustinė priežastingumo teorija? *Problemos* 69, 2006, p. 27–38.
- ⁷ Vytautas Grenda, Devynių kontrafaktinių priežastingumo teorijų palyginimas pasitelkiant septynis pavyzdžius, p. 135.
- ⁸ Kęstutis Kirtiklis, Kai vizualinis posūkis suka atgal: V. Flusserio medijų istoriosofija. *Filosofija. Sociologija* 21, Nr. 1, 2010, p. 20–28, 20.

- ⁹ V. Flusser. Digitaler Schein. *Digitaler Schein. Ästhetik der elektronischen Medien*. Hrsg. F. Rötzer. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1991, S. 147–159, 148.
- ¹⁰ Kęstutis Kirtiklis, Kai vizualinis posūkis suka atgal, p. 24.
- ¹¹ Ten pat, p. 27.
- ¹² Ten pat.
- ¹³ Agnieška Juzefovič, Nušvitusios mediatyvos sąmonės fenomenas ir daoizmas. *Logos* 63, 2010, p. 31–40.
- ¹⁴ Ten pat, p. 39.
- ¹⁵ Ten pat, p. 31.
- ¹⁶ Agnieška Juzefovič, Teksto ir vaizdo flirtas dailėje (filosofinė interpretacija). *Filosofija. Sociologija* 21, Nr. 3, 2010, p. 229–236.

- ¹⁷ Ten pat, p. 229.
- ¹⁸ Ten pat, p. 235.
- ¹⁹ Ten pat.
- ²⁰ Basia Nikiforova, Individas socialinėje bendrijoje (Recenzija T. Kačerausko knygai *Individas istorinėje bendrijoje: kultūrinės regionalistikos apmatai*. Vilnius: Technika, 2011). *Filosofija. Sociologija* 22, Nr. 3, 2011, p. 320–321.
- ²¹ Tomas Kačerauskas, *Individas istorinėje bendrijoje: kultūrinės regionalistikos apmatai*. Vilnius: Technika. 2011, p. 7.
- ²² Ten pat, p. 13.
- ²³ Tomas Kačerauskas, Kūrybos regionai tarp individo ir bendrijos. *Santalka: Filosofija, Komunikacija* 19 (1), 2011, p. 54–61.
- ²⁴ Svarbu pažymėti, kad bendrijos herojus čia suvokiamas „ne tiek kaip didvyris, o kaip veikėjas, t. y. kuriantis naujas savo bendrijos tapatumo ribas individas“ (ten pat, p. 54).
- ²⁵ Ten pat, p. 57.
- ²⁶ Ten pat.
- ²⁷ Ten pat.
- ²⁸ W. J. T. Mitchell. *Picture Theory*. Chicago & London: The University of Chicago Press, 1994.
- ²⁹ J. Berger. *Ways of Seeing*. London: Penguin Books, 2008.
- ³⁰ Tomas Kačerauskas. Matymas, žiūra ir vaizdijimas: egzistencinės sąveikos. *Filosofija. Sociologija* 21, Nr. 1, 2010, p. 11–19.
- ³¹ Ten pat.
- ³² Ten pat.
- ³³ Ten pat, p. 18.